

О.П. Близнюк, канд. екон. наук, доц. (*ХДУХТ, Харків*)

О.М. Іванюта, доц. (*ХДУХТ, Харків*)

КРЕДИТНИЙ МЕХАНІЗМ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Трансформація ринкової економіки передбачає забезпечення фінансовими ресурсами сталого розвитку підприємств за допомогою ефективно діючого фінансово-кредитного механізму, що являє собою сукупність форм, методів, важелів, інструментів формування, інвестування, розподілу та використання фінансових і кредитних ресурсів з метою виконання стратегічних завдань та реалізації соціально-економічної політики держави і господарюючих суб'єктів, що створює організаційні передумови для розподілу та перерозподілу фінансово-кредитних ресурсів, за допомогою якого держава регулює відтворювальні процеси на макро- та мікрорівнях.

У сучасних умовах фінансово-кредитний механізм повинен стимулювати розвиток ринкових відносин у країні з урахуванням інтересів усіх господарюючих суб'єктів. На макрорівні він є складовою частиною системи регулювання економіки за допомогою фінансово-кредитних важелів де об'єктом регулювання виступають фінансові, кредитні ресурси, інвестиційний процес. А на мікрорівні фінансово-кредитний механізм виступає як система фінансових і кредитних методів управління грошовим господарством підприємств, включаючи прийняття та виконання управлінських рішень як реакції на регулюючий вплив держави відповідно до здійснюваної в країні фінансової політики.

Фінансова та кредитна складові економічного механізму діють у тісній взаємозалежності і взаємозв'язку, доповнюючи один одного. У процесі розширеного відтворення їх слід розглядати як єдину систему, яка забезпечує необхідними фінансово-кредитними ресурсами соціально-економічну діяльність держави та господарюючих суб'єктів.

Розглядаючи кредитний механізм як складову фінансового механізму з урахуванням вимог системного підходу, вважаємо, що він являє собою не довільний набір методів, важелів та інструментів, не механічну їх суму, а їх певну організовану сукупність із зворотними зв'язками, яка володіє новою якістю, має нові властивості, відмінні від властивостей окремих складових елементів.

Між фінансовим та кредитним механізмами існує нерозривний зв'язок та відмінності, які впливають із економічної природи фінансів і кредиту, різних функцій даних економічних категорій, особливостей функціонування та регулювання фінансових та кредитних відносин між економічними суб'єктами.

В той же час, в сучасних економічних умовах, фінансові та кредитні відносини, маючи спільну грошову природу, доповнюють один одного та взаємодіють у складному загальному фінансово-кредитному механізмі держави та суб'єктів господарювання. Ураховуючи те, що в процесі кругообігу коштів фінансові і кредитні ресурси економічних суб'єктів тісно взаємозв'язані, але існують певні особливості функціонування та регулювання фінансових та кредитних відносин, то є цілком обґрунтованим підхід вчених, які розглядають єдиний фінансово-кредитний механізм.

На відміну від фінансів, які виражають розподільчі та перерозподільчі економічні відносини з метою створення централізованих та децентралізованих фондів цільового призначення, кредит – це економічні відносини між різними економічними суб'єктами з приводу перерозподілу вартості в процесі передачі один одному в тимчасове користування вільних грошових коштів (або матеріальних засобів) на засадах зворотності, платності, строковості, забезпеченості та добровільності.

Про суттєву роль кредитного механізму та політики управління позиковим капіталом як невід'ємної складової економічного механізму забезпечення розвитку підприємств торгівлі свідчать розрахункові дані, зроблені на основі офіційної інформації Державної служби статистики України.

Аналіз основних економічних показників фінансово-господарської діяльності підприємств оптової та роздрібною торгівлі України за період 31.12.2010 – 31.12.2018 рр. показав такі переважні тенденції:

- у структурі джерел капіталу підприємств торгівлі власні кошти склали вкрай низьку питому вагу – 9,8–8,5% у період 2010–2013 рр.; від'ємний власний капітал у період 2014–2016 рр. (–2,1; –4,8%; –1,5% відповідно); у 2017–2018 роках частка власних ресурсів у структурі капіталу відновлюється і становить 1,3–1,5%;

- спостерігається вкрай висока питома вага позикових коштів у структурі фінансових джерел формування активів і капіталу підприємств оптової та роздрібною торгівлі України (90,2–91,5% у період 2010–2013 рр.); (102,1%; 104,8; 101,5% у період 2014–2016 рр.), тобто позикові кошти у структурі балансу повністю витіснили власний

капітал торговельних підприємств; у 2017–2018 роках частка позикових фінансових ресурсів у капіталі становила 98,7–98,4%.

– динаміка рівня відсоткових ставок на ринку позикових капіталів для юридичних осіб за довго- та короткостроковими кредитами банківських установ (15,5% – 24,4% у період 2010–2015 рр.; 19,2–17,5% у період 2016–2018 рр.) суттєво вплинула на середньозважену вартість позикового та загального капіталу торговельних підприємств.

Порівняльний аналіз фінансової структури джерел капіталу підприємств України за основними видами економічної діяльності за останні три роки (2016–2018 рр.) засвідчив, що тільки підприємства оптової та роздрібної торгівлі поряд з будівельними компаніями, на відміну від підприємств промисловості, сільського господарства, транспорту, використовували переважно позикові кошти для фінансово-ресурсного забезпечення господарської діяльності.

Зважаючи на високий рівень використання позикового капіталу у діяльності торговельних підприємств України та враховуючи принципові відмінності в економічних характеристиках власних та позикових фінансових ресурсів, оцінюючи можливі наслідки їх впливу на діяльність суб'єктів підприємництва, найголовнішими елементами та критеріями, яким повинна приділятися найбільша увага в розбудові системи та ефективного механізму забезпечення сталого розвитку торговельних підприємств є: динаміка темпів інфляції; вартість грошових ресурсів на ринку капіталів; рівень депозитних та кредитних відсоткових ставок на фінансовому ринку; умови, форми та методи кредитування та погашення кредитів; ймовірність ризиків (інфляційного, валютного, відсоткового, структурного, банкрутства, неплатоспроможності); ефективність використання кредитних ресурсів у фінансово-господарській діяльності торговельних підприємств та їх вплив на структуру капіталу, фінансову стійкість, незалежність, платоспроможність, соціально-економічний розвиток та зростання ринкової вартості підприємств торгівлі тощо.

З огляду на вищевикладене, пропонуємо розглядати кредитний механізм стимулювання розвитку підприємств торгівлі як підсистему загального фінансово-економічного механізму, що націлений на формування тимчасових фондів позикових ресурсів, залучених на принципах зворотності, строковості, платності, добровільності, ефективного використання в процесі торговельно-господарської діяльності, який забезпечує повну фінансову окупність та рентабельність використання позикових коштів, стимулює соціально-економічний, інноваційний розвиток торговельних підприємств.